

KUR'ÂN'DA HZ. MUHAMMED'E (sas) MAHSUS BİR HITAP İNCELİĞİ*

The Kindness of Oratory in the Qur'an Special to Prophet Muhammad

Mehmet YOLCU^a

Ahmet ÖZDEMİR^b

^a Prof. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi
Bitlis/Türkiye, myolcu@beu.edu.tr
ORCID numarası: 0000-0002-4501-4399

^b Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi
Bitlis/Türkiye, aozdemir@beu.edu.tr
ORCID Numarası: 0000-0002-3346-0527

ÖZ

Kur'an'ın edebi üstünlüğünü ilk muhatapları fark etmişlerdir. Onlar Hz. Muhammed'e (sas) ve ilahi mesaj olan Kur'an'a karşı amansız bir mücadele yürütürken bile onun hiçbir sözüne, cümlesine en ufak bir itirazda bulunmaya cesaret edememişlerdir. Hatta bu mücadeleyi sabahtan akşama kadar acımasız bir şekilde yürütenlerin bile kimi gecelerde gelip Hz. Muhammed veya Ebu Bekir'in evine yakın yerlere oturup onların okuduğu Kur'an'ı dinledikleri ve bundan çok etkilendikleri tarihin mevsuk belgelerinde yer almıştır. Kur'an'ın hitap üslubunun kendine mahsus 42 şekilde tezahür ettiği ilmen tespit edilmiştir. Burada dikkat çeken bir özellik nida "ya"sının istimalinde göze çarpmaktadır. Nedense Yüce Allah, Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa (ass) gibi Resullere/Nebilere nida "ya"sı ile hitap ederken Hz. Muhammed'e (sas) hiçbir şekilde adıyla hitap etmemiştir. Bunun yerine onun için ya Resûl veya Nebi sıfatları kullanılmış ya da Müddessir veya Müzzemmil gibi vasıflar öne çıkarılarak nida "ya"sı ile hitap edilmiştir. Bu araştırmada Kur'an hitabının bu özelliği incelenmiş ve bunun edebi açıdan ne tür sebepleri/hikmetleri olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Nida "ya"sı, Hz. Muhammed, Resuller, Nebiler.

ABSTRACT

The first interlocutors recognized the literary superiority of the Qur'an. They Even while they were waging a relentless struggle against the Prophet Muhammad (pbuh) and the Qur'an, which is the Divine Message, they did not dare to object to any of his words or sentences. In fact, it is mentioned in the historical documents that even those who waged this struggle ruthlessly from morning to night would come some nights to sit near the house of the Prophet Muhammad or Abu Bakr, listen to the Qur'an recited by them quietly and calmly, and were greatly affected by it. Scholarly, it has been determined that the Qur'an's addressing style manifests itself in 42 unique ways. A striking feature here is the use of exclamation "ya", which is the element of addressing. While Almighty Allah addressed Rasuls/Nebis such as Prophet Adam, Prophet Noah, Prophet Abraham, Prophet Moses and Prophet Jesus (pbuh) with his exclamation "ya", he did not address Prophet Muhammad (pbuh) by name in any way. Instead, the adjectives of Rasul or Nabi were used for him, or qualities such as Muddessir or Muzzammil were emphasized, and the call was addressed with exclamation "ya". In this research, this feature of the Qur'anic address has been examined and it has been tried to determine what kind of reasons/wisdom it has in terms of literature.

Keywords: al-Tafseer, "ya" of exclamation, Prophet Muhammad, Messengers, Prophets.

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur. / In this article, the principles of scientific research and publication ethics were followed.

GİRİŞ

Arapçada bir varlığa seslenmek için kullanılan “yâ” (يَا) harfi, nida harflerinden biri sayılmıştır. Bu uzaktakilere seslenmek için kullanılır. Mamafih onun, muhatap ve hazirun için istimal edildiğine de çokça rastlanmaktadır. İnsanlar, melekler ve cinler tarafından kullanılan (يَا رَبُّ), (يَا اللَّهُ), (يَا رَحْمَانُ) ve (يَا صَبُورُ) gibi ibarelerde Allah'ın uzaklığından çok, kişinin kendisini Onun rahmetinden, yardım ve desteğinden uzak olduğunu düşündüğüne dikkat çeker.¹ Bu tür ifadeler kişinin Allah'tan uzak bulunduğu veya Onun kendisinden uzak olduğuna dair bir mana içermez.

Zerkeşi, Kur'an İlimlerine tahsis ettiği “el-Burhân” adlı eserinde bu ilimleri sayarken kırk ikinci ilim olarak “Vucûhu'l-Muhâtabât ve'l-Hitâb fi'l-Kur'ân” başlığını kullanır. Burada Kur'an'daki hitap türlerini inceler. Buna göre söz konusu hitap çeşitleri yaklaşık kırk şekilde tezahür etmiştir.² Genel manada bakıldığında Kur'an'da akıl sayesinde mükellef tutulmuş varlık olan insan ile birlikte birtakım hayvanlara hatta cemadat diye tanımlanmış cansız varlıklara kimi zaman hitapların yöneltildiği gözlenmektedir. Yanı sıra, özel şahıslara yöneltilen hitaplarda (hitâbu'l-'ayn) kişiye adıyla hitap edildiği müşahede edilmektedir. Bunun tek müstesnası Hz. Muhammed'e (sas) yöneltilmiş hitaplardır. Ona hiçbir yerde adıyla hitap edilmemiştir. Bunun nedenleri üzerinde duran ilim adamları sebep olarak “ta'zîm”, “tebcîl” ve “tahsîs” gibi sıfatları kaydetmişlerdir.³ Hz. Muhammed'in (sas) özel isminin yerine kimi zaman “nebiy” kimi zaman ise “resûl” kavramları tercih edilmiştir. Bu sıfatların uygun yerlerde kullanımında da bir titizlik gösterildiği tespit edilmiştir; genel yasama bağlamında geldiğinde ondan “resûl”, kişisel tercih ve uygulamalarından söz edilirken “nebiy” diye bahsedildiği düşünülmektedir.⁴ Bu nedenle resûl gelmesi gereken yere nebiy, nebiy gelmesi gereken yerde resûl teriminin kullanılması uygun düşmez. Ayrıca ona bazen “muzzemmil” bezen “muddessir” nitelemesiyle seslenilmiştir.⁵ Bunlar da özel manadaki hitaplar kapsamında değerlendirilmiştir.

A. KUR'AN'DA PEYGAMBERLERE YAPILAN HİTAPLAR

Zerkeşi, Hz. Muhammed'e (sas) {يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ} ve {يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ} şeklindeki ibarelerle hitap edilmesini 42. sırada ele aldığı “Vucûhu'l-Muhâtabât ve'l-Hitâb fi'l-Kur'ân” bölümünün 8. maddesinde “Hitâbu'l-Medh” başlığında zikreder.⁶ Kur'an'da Muhammed'e (sas) “يَا مُحَمَّدُ” şeklinde nida “yâ”sı ile hitap edildiğine hiç rastlanmamıştır. Hâlbuki diğer birçok peygambere mütemadiyen bu şekilde hitap edildiği müşahede edilmektedir.

A1. Hz. Âdem'e nida “yâ”sı ile şöyle hitap edilmiştir:

قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَنَا اللَّهُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُدْبُرُونَ وَمَا كُنْتُمْ تُكْتُمُونَ .

«Allah "Ey Âdem onlara isimlerini söyle" dedi. Âdem isimlerini söyleyince, Allah "Ben gökler ve yerde görünmeyeni biliyorum, sizin açıkladığınızı ve gizlemekte olduğunuzu da bilirim, diye size söylememiş miydim?" dedi» Bakara, 2/33.

«"Ey Adem! Eşin ve sen cennette kal, orada وَفَلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ الطَّالِمِينَ olandan istediğiniz yerde bol bol yiyeceksiniz, yalnız şu ağaca yaklaşmayın; yoksa zalimlerden olursunuz" dedik» Bakara, 2/35.

فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكَ مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى .

«"Ey Âdem! Doğrusu bu, senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın, yoksa bedbaht olursun. Doğrusu cennette ne acıkırsın, ne de çıplak kalırsın; orada ne susarsın ne de güneşin sıcaklığında kalırsın" dedik» Ta-ha, 20/117.

A2. Hz. Nuh'a nida “yâ”sı ile şu şekilde hitap edilmiştir:

قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا تَسْأَلْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ .

«Allah: "Ey Nuh! O senin aileden sayılmaz; çünkü kötü bir iş işlemiştir; öyleyse bilmediğin şeyi Benden isteme. İşte sana öğüt, bilgisizlerden olma" dedi» Hud, 11/46.

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَأُمَّمٌ سَنُنْعُهُمْ ثُمَّ يَمْسُهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ .

«"Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan topluluklara bizden bir selamet ve bereketle gemiden in. Ama birçok toplulukları da geçindireceğiz, sonra onlara can yakıcı bir azap vereceğiz" denildi» Hud, 11/48.

¹ Er-Râğib el-İsfehânî, *Kur'an Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, 5. Baskı, Yarın Yayınları, İstanbul 2019, 2/559.

² Bu konuyu ilk elen İbnu'l-Cevzî, Kur'an'daki hitapları 15 vecih olarak tespit etmiştir. Bunların sayısı 30'dan fazla olarak tespit edenler de vardır. Zerkeşi, *el-Burhan*, 2/217. Krş. Abdurrahman es-Suyûtî, *el-İtkan fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Mısır 1394/1974, 2/144-165, 3/109-119.

³ Zerkeşi, *el-Burhan*, 2/228.

⁴ Zerkeşi, *el-Burhan*, 2/228.

⁵ Bkz. 73/Muzzemmil 1; 74/Muddessir 1.

⁶ Zerkeşi, *el-Burhan*, 2/228.

A3. Hz. İbrahim'e (as) nida "yâ"sı ile şu ibareyle hitap edilmiştir:

يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ.

«Elçilerimiz, "Ey İbrahim! Bundan vazgeç, doğrusu Rabbinin emri gelmiştir. Onlara, şüphesiz, geri çevrilemeyecek bir azap gelmektedir" dediler» Hud, 11/76.

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ .

«Böylece ikisi de Allah' a teslimiyet gösterip, babası oğlunu alını üzerine yatırınca Biz: "Ey İbrahim! Rüyayı gerçek yaptın; işte biz iyi davrananları böylece mükâfatlandırırız" diye seslendik» Saffat, 37/103-105.

A4. Hz. Musa'ya ise çok yerde nida "yâ"sı ile şöyle hitap edilmiştir:

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلامِي فَخُذْ مَا آتَيْنُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ.

«"Ey Musa! Verdiklerimle ve seninle konuşmamla seni insanlar arasından seçtim; sana verdiğimi al ve şükret" dedi» A'raf, 7/144.

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طَوًى .

«Musa ateşin yanına gelince: "Ey Musa!" diye seslenildi: "Ben şüphesiz senin Rabbinim; ayağındakileri çıkar; çünkü sen, kutsal bir vadi olan Tuva'dasın."» Ta-ha, 20/11-12.

وَمَا تَلْكَ بِبَيْمِينِكَ يَا مُوسَى قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى قَالَ أَلْقَاهَا يَا مُوسَى.

«"Ey Musa! Sağ elindeki nedir?" Musa: "O benim değneğimdir, ona dayanırım, onunla davarıma yaprak silkerim, ondan daha birçok işlerde faydalanırım" dedi Allah: "Ey Musa! Bırak onu" dedi» Ta-ha, 20/17-19.

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ .

«Oraya gelince, kutlu yerdeki vadinin sağ yanındaki ağaç cihetinden: "Ey Musa! Şüphesiz Ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım" diye seslenildi» Kasas, 28/30.

A5. Hz. Davud'a (as) nida "yâ"sı ile hitap edilmiştir:

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ.

«Ey Davud! Seni şüphesiz yeryüzünde hükümrana kıldık, o halde insanlar arasında adaletle hükmet, hevese uyma yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu, Allah'ın yolundan sapanlara, onlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin azap vardır» Sad, 38/26.

A6. Hz. Zu'l-Karneyn'e nida "yâ"sı ile şöyle hitap eder:

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَرْعَبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا قُلْنَا يَا الْقَارِئِينَ إِنَّمَا أَنْ تَعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا

«Sonunda güneşin battığı yere ulaştınca onu, kara balçıklı bir suda batıyor gördü. Orada bir millete rastladı. "Zülkarneyn! Onlara azap da edebilirsin, iyi muamelede de bulunabilirsin" dedik» Kehf, 18/86.

A7. Hz. Zekeriya'ya nida "yâ"sı ile şöyle hitap edilmiştir:

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَىٰ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا

«Allah: "Ey Zekeriya! Sana, Yahya isminde bir oğlanı müjdeliyoruz. Bu adı daha önce kimseye vermemiştik" buyurdu» Meryem, 19/7.

A8. Hz. Yahya'ya nida "yâ"sı ile şöyle hitap edilmiştir:

يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا

«"Ey Yahya! Kitaba kuvvetle sarıl" deyip daha çocukken ona hikmet, katımızdan kalp yumuşaklığı ve safiyet verdik. O, Allah'tan sakınan ve anasına babasına karşı iyi davranan bir kimse idi, başkaldıran bir zorba değildi» Meryem, 19/12.

A9. Hz. İsa'ya nida "yâ"sı ile hitap ise şöyledir:

إِذْ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

«Allah demişti ki: "Ey İsa! Ben seni eceline yetireceğim, seni kendime yükselteceğim, inkâr edenlerden seni tertemiz ayıracağım; sana uyanları, kıyamet gününe kadar, inkâr edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz banadır. Ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hükmedeceğim. İnkâr edenleri de dünya ve ahirette şiddetli azaba uğratacağım. Onların hiç yardımcıları olmayacaktır."» Al-i İmran, 3/55.

إِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَىٰ وَٰلِدَتِكَ إِذْ أَبَدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرَجُ الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ

«Allah, "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve anana olan nimetimi an" demişti, "Seni Ruhu'l-Kudüs ile desteklemiştin; beşik ve yetişkin iken insanlarla konuşuyordun; sana Kitap'ı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmiştim. Sen iznimle, çamurdan kuş gibi bir şey yapmış ona üflemiştin de iznimle kuş olmuştu; anadan doğma körü, alacalıyı iznimle iyi etmiştin. Ölülerini iznimle diriltiyordun. İsrail oğullarına belgelerle geldiğinde, onlardan inkâr edenler, 'Bu apaçık bir büyüdür' demişlerdi de Ben onların sana zarar vermelerini önlemiştim » Maide, 5/110.

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِن دُونِ اللَّهِ قَالِ سُبْحٰنَكَ مَا يَكُونُ لِي أَن أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقِّ إِن كُنتَ فَٰلِتَهُ فَعَدَّ عِلْمَتَهُ تَعَلَّمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عٰلِمُ الْغُيُوبِ

«Allah, "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara Beni ve annemi Allah'tan başka iki tanrı olarak benimseyin dedin?" demişti de, "Haşa, hak olmayan sözü söylemek bana yaraşmaz; eğer söylemişsem, şüphesiz Sen onu bilirsin; Sen, benim içimde olanı bilirsin; ben Senin içinde olanı bilmem; doğrusu görülmeyeni bilen ancak Sensin" demişti, "Ben onlara sadece 'Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin' diye bana emrettiğini söyledim. Aralarında bulunduğum müddetçe onlar hakkında şahittim, beni aralarından aldığında onları Sen gözlüyordun. Sen her şeye şahitsin".» Maide, 5/116.

Yukarıdaki maddelerde zikredilen söz konusu hitapların hepsi “hitâbu'l-‘ayn” kapsamında değerlendirilmiştir. Yani buralarda Yüce Allah kendi resullerine/nebilerine nida “yâ”sı ile doğrudan hitap etmiştir. Doğrudan hitap edilmesinde kişi için herhangi bir noksanlık veya saygısızlık mülahaza edilmiş değildir. Aksine Allah Teâlâ'nın bir şahsa doğrudan hitap etmesi bir şerefendirme ve onurlandırma da sayılabilir.

B. KUR'AN'DA İNSANLARA YA DA DİĞER VARLIKLARA YAPILAN HİTAPLAR

Dilin üslubunda nida için kullanılan “yâ” aslında nötr bir mana ifade eder ve salt bir seslenmeyi dile getirmektedir. Bu nedenle küçükler büyüklere, makam ve mevki açısından aşağıda olanlar yukarıdakilere nida “yâ”sı ile hitap edebilirler. Bir kişi bir topluluğa, bir topluluk bir ferde, bir kesim bir kesime, bir kavim bir şahsa, bir şahıs da bir kavme veya kesime yine bu şekilde hitap edebilir. Bunda ne bir saygı ne de aşağılama söz konusudur. Normal bir hitaptır ve sıradan bir sesleniştir. Bu duruma misal olarak Kur'an'da şöyle geçmektedir:

B1. Allah Teâlâ tüm insanlara nida “yâ”sı ile hitap eder:

Kur'an literatüründe insan kelimesinin ünsiyet, yakınlaşma ve beraber yaşama itiyadında olma gibi manalarına bir de Allah ile yaptığı anlaşmayı unutmaması nedeniyle nisyan köküne dayandığını düşünenler vardır.⁷ Umumi manada insanlar anlamında kullanılan (الناس) kavramı, çoğun, talim/terbiye sürecinden geçmemiş tezkiye için gereken kemale doğru yürüyüşünü tamamlamamış şahıslar için kullanılır. Bu tür hitaplarda insanlara yönelik ontolojik sorular ve bunların yol açtığı konular ele alınmıştır:

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اَعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

«Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz ki, O'na karşı gelmekten korunmuş olabilesiniz» Bakara, 2/21.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِّثْلَ فَاَسْتَمِعُوا لَهٗ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوْا دُبَابًا وَّلَوْ اٰجْتَمَعُوْا لَهٗ وَاِنْ يَسْئَلُوْهُمْ الدُّبَابُ شَيًْا لَا يَسْتَجِیْبُوْهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبِ وَالْمَطْلُوْبِ

«Ey insanlar! Bir misal verilmektedir, şimdi onu dinleyin: Sizlerin Allah'ı bırakıp taptıklarınız bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamayacaklardır. Sinek onlardan bir şey kapsa, onu kurtaramazlar; isteyen de, istenen de aciz!» Hacc, 22/73.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُوْلُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَامْنُوْا خَيْرًا لَّكُمْ وَاِنْ تَكْفُرُوْا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا

«Ey İnsanlar! Peygamber Rabbiniz'den size gerçekte geldi, inanın, bu sizin hayrınızdır. İnkâr ederseniz, bilin ki, göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Allah bilendir. Hakim'dir» Nisa, 4/170.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهُنٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَا الْبَيْكُم نُوْرًا مُّبِيْنًا

«Ey İnsanlar! Rabbiniz'den size açık bir delil geldi, size apaçık bir nur, Kuran indirdik» Nisa, 4/174.

⁷ İsfahâni, *Müfredat*, 1/85-86, 2/424-425.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ

«Ey insanlar! Rabbinizden sakının; doğrusu kıyamet gününün sarsıntısı büyük şeydir» Hacc, 22/1.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا اللَّهَ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَلْقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّقُوا تَوْفُكُونَ وَإِنْ يَكْفُرُونَ فَفَدَّ كَذِبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ

«Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini anın; sizi gökten ve yerden rızıklandıran Allah'tan başka bir yaratan var mıdır? O'ndan başka tanrı yoktur. Nasıl aldatılıp da döndürülürsünüz? Seni yalanlıyorlarsa bil ki senden önce de nice peygamberler yalanlanmıştır. Bütün işler Allah' a döndürülür Ey insanlar! Allah'ın verdiği söz şüphesiz gerçektir; dünya hayatı sizi aldatmasın. Allah'ın affına güvendirerek şeytan sizi ayartmasın Şeytan şüphesiz sizin düşmanınızdır; siz de onu düşman tutun; o, kendi taraftarlarını, çılgin alevli cehennem yaranı olmaya çağırır» Fatır, 35/3-6.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

«Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız, Allah ise müstağnidir, övülmeğe layık olandır» Fatır, 35/15.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلْالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوتَ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

«Ey İnsanlar! Yeryüzündeki temiz ve helal şeylerden yiyin, şeytana ayak uydurmayın, zira o sizin için apaçık bir düşmandır» Bakara, 2/168.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

«Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt ve kalplerde olana şifa, inananlara doğruyu gösteren bir rehber ve rahmet gelmiştir» Yunus, 10/57.

فَلَمَّا أَنْجَلَهُمْ إِذَا هُمْ يَتَعُونُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَعَيْتُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ

«Allah onları kurtarıncı, hemen yeryüzünde haksız yere taşkınlıklara başlarlar. Ey insanlar! Geçici dünya hayatında yaptığınızı taşkınlık aleyhinizedir. Sonra dönüşünüz Biz'edir. Yaptıklarınızı size bildiririz» Yunus, 10/23.

Bu tür hitaplarda nida “yâ”sının biraz değişikliğe uğradığı gözlenmektedir. Hitap edilen varlık marifet niteliği taşıyan topluluk ismi olduğunda nida yası ile münada (nida edilen, seslenilen varlık) arasında (أَيُّ) sözcüğü girmekte ve sonuna da tenbih “hâ”sı ilave edilmektedir. Bu üslup ifadeyi daha anlamlı ve güçlü yapmaktadır.

B2. Allah Teâlâ tüm insanlara “Kullarım” veya “Âdem Oğulları” gibi topluluk isimleri kullanarak da nida “yâ”sı ile hitap eder:

يُعِبَادِي الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَسِعَةٌ فَإِنِّي فَاعْبُدُونِ

«Ey inanmış kullarım! Benim yarattığım yeryüzü geniştir. O halde güven içinde olacağınız yere gidip yalnız Bana kulluk ediniz» Ankebut, 29/56.

فَلِإِعْبَادِي الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِينَ آخَسْتُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَأَرْضُ اللَّهِ وَسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرِينَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

«Şöyle de: "Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının; bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenele, ecirleri sonsuz olarak ödenecektir."» Zümer, 3/10.

لَهُمْ مَن فَوْقَهُمْ تُلْقَىٰ مِنَ النَّارِ وَمَن تَحْتَهُمْ تُلْقَىٰ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَةً لِّعِبَادٍ فَاتَّقُوا

«Onlara üstlerinden kat kat ateş vardır. Allah kullarını bununla korkutur. Ey kullarım, Benden sakının» Zümer, 3/16.

فَلِإِعْبَادِي الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ وَأَنبِئُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلَمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ

«De ki: "Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin. Doğrusu Allah günahların hepsini bağışlar. Çünkü O, bağışlayandır, merhametlidir." "Rabbinize yönelin. Azap size gelmeden önce O'na teslim olun; sonra yardım görmezsiniz."» Zümer, 3/53-54.

يُنَبِّئُ عَادَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ لِبَاسًا يُورِي سَوَاتِرَكُمْ وَرِبَشًا لِأَسْفُلِكُمْ وَاللَّقَوْمَ الَّذِي كَفَرُوا ذَٰلِكَ حَبِيرٌ ذَٰلِكَ مِنَ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ يُنَبِّئُ عَادَ لَا يُقِينَنَّكُمْ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرُوكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِن حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيْطَانَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

«Ey İnsanoğulları! Ayıp yerlerinizi örtecek giyimlikle sizi süsleyecek elbiseler gönderdik. Takva örtüsü ise bunlardan daha hayırlıdır. Allah'ın bu ayetleri öğüt almanız içindir Ey İnsanoğulları! Şeytan, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak ananızı babanızı cennetten çıkardığı gibi sizi de şaşırmasın. Sizin onları görmediğiniz yerlerden o ve taraftarları sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanlara dost kılarız» A'raf, 7/26-27.

يُنَبِّئُ عَادَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

«Ey Âdemoğulları! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin; yiyin için fakat israf etmeyin, çünkü Allah müsrifleri sevmez» A'raf, 7/31.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Ey Âdemoğulları! Size aranızdan ayetlerimizi okuyan peygamberler geldiğinde, onların bildirdiklerine karşı gelmekten sakınan ve gidişini düzeltenlere, işte onlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir» A'raf, 7/35.

لَا يَجْعَلُ الْيَقِيْنَ اِلٰهًا غَيْرَ اللّٰهِ ۚ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۚ اَللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَاءُ لِمَنْ يَّخْتَارُ ۚ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

«"Ey cin ve insan topluluğu! Size ayetlerimi anlatan, bugünle karşılaşmanızdan sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?" "Kendi hakkımızda şahidiz" derler. Dünya hayatı onları aldattı da inkârcı olduklarına, kendi aleyhlerinde şahidlik ettiler» An'am, 6/130.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Ey İsrailoğulları! Sizleri düşmanınızdan kurtardık, Tur'un sağ yanını size vadettik ve üzerinize kudret helvasıyla bildircin indirdik» Ta-ha, 20/80.

لَا يَجْعَلُ الْيَقِيْنَ اِلٰهًا غَيْرَ اللّٰهِ ۚ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ۚ اَللّٰهُ يَهْدِيْ مَنْ يَّشَاءُ لِمَنْ يَّخْتَارُ ۚ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

«Ey Peygamber'in hanımları! Sizlerden biri açık bir hayâsızlık yapacak olursa, onun azabı iki kat olur. Bu Allah'a kolaydır Sizlerden Allah'a ve Peygamberine boyun eğip yararlı iş işleyenlere ecirini iki kat veririz; ona cömertçe rızık hazırlamışızdır Ey Peygamberin hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız edalı konuşmayın, yoksa, kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümit eder; daima ciddi ve ağırbaşlı söz söyleyin Evlerinizde oturun; eski Cahiliyye'de olduğu gibi açılıp saçılmayın; namazı kılın; zekatı verin; Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! (ehl-i beyt) Şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmetini hatırdan tutun. Şüphesiz Allah haberdar olandır, latif olandır» Ahzab, 33/30-34.

B3. Yüce Allah İsrailoğulları'na ve Ehl-i Kitâb'a nida “yâ”sı ile hitap eder:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimeti ve sizi bir zamanlar âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın» Bakara, 2/47.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Ey Kitap ehli! Sizler göz göre göre Allah'ın ayetlerini niçin inkâr ediyorsunuz? Ey Kitap ehli! Niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile hakkı gizliyorsunuz?» Al-i İmran, 3/70-71.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Ey Kitap ehli! Kitap'dan gizleyip durduğunuzun çoğunu size açıkça anlatan ve çoğundan da geçiveren peygamberimiz gelmiştir. Doğrusu size Allah'tan bir nur ve apaçık bir Kitap gelmiştir» Maide, 2/15.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Ey Kitap ehli! Peygamberlerin arası kesildiğinde, "Bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi" dersiniz diye, size açıkça anlatacak peygamberimiz geldi. Şüphesiz O, size müjdeci ve uyarıcı olarak gelmiştir. Allah her şeye Kadir'dir» Maide, 2/19.

B4. Allah Teâlâ cansız sayılan varlıklara da (Semâ, Ard, Ateş, Dağlar) nida “yâ”sı ile hitap eder:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Yere, "Suyunu çek!", göğe, "Ey gök sen de tut!" denildi. Su çekildi, iş de bitti; gemi Cudi'ye oturdu. "Haksızlık yapan millet Allah'ın rahmetinden uzak olsun" denildi» Hud, 11/44.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«Biz: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol" dedik» Enbiya, 21/69.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَلْبَسُوْا لِكُلِّ مَسْجِدٍ مِّنْ مَّبَادِئِ الدِّيْنِ حَسَنًا ۚ وَكُلُوْا وَشَرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ

«"Ey dağlar ve kuşlar! Davud tesbih ettikçe siz de onu tekrarlayın" diyerek and olsun ki, ona katımızdan lütufta bulunduk; "geniş zırhlar yap, dokumasını sağlam tut" diye ona demiri yumuşak kıldık. Yararlı iş işleyin; doğrusu Ben yaptıklarınızı görenim "Ey dağlar ve kuşlar! Davud tesbih ettikçe siz de onu tekrarlayın" diyerek and olsun ki, ona katımızdan lütufta bulunduk; "geniş zırhlar yap, dokumasını sağlam tut" diye ona demiri yumuşak kıldık. Yararlı iş işleyin; doğrusu Ben yaptıklarınızı görenim» Sebe, 34/10-11.

وَجَعَلَ فِيهَا رُوسِيَّ مِنْ فَوْقِهَا وَبُرْكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ ثُمَّ أَسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ أَنْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

«Yeryüzüne üstünden ağır baskılar (dağlar) yerleştirdi, onu bereketli kıldı; arayıp soranlar için gıdalarını tam (toplam) dört gün içinde yetiştirmesi kanununu koydu (takdir etti) Sonra, duman halinde bulunan göğe yöneldi, ona ve yeryüzüne: "İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin" dedi. İkisi de: "İsteyerek geldik" dediler» Ha-Mim: 41/10-11.

B5. İblis'e de nida "yâ"sı ile hitap edilmiştir:

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتَ بِيَدِيَّ اسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ

«Allah: "Ey İblis, ellerimle (kudretimle) yarattığıma secde etmekten seni alıkoyan nedir? Böbürlendin mi? Yoksa gururlananlardan mısın?" dedi» Sad, 38/75.

C. KUR'AN'DA PEYGAMBER VE İNSANLARIN BİRBİRLERİNE OLAN HİTAPLARI

C1. Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Salih ve Hz. Şuayb (as) kendi kavimlerine karşılıklı olarak nida "yâ"sı ile hitap etmişlerdir:

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ لِقَوْمِ أُمَّةٍ قَالَ أُولَئِكَ أَقْلًا تَعْمَلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ

«And olsun ki Nuh'u milletine gönderdik. "Ey milletim! Allah'a kulluk edin, O'ndan başka tanrınız yoktur; doğrusu sizin için büyük günün azabından korkuyorum" dedi Milletinin ileri gelenleri: "Biz senin apaçık sapıklıkta olduğunu görüyoruz" dediler "Ey milletim! Bende bir sapıklık yoktur, ancak ben Alemlerin Rabbinin peygamberiyim, Rabbinin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakınmanızı ve böylece merhamete uğramanızı sağlamak üzere sizi uyarmak için aranızdan biri vasıtasıyla Rabbinizden size haber gelmesine mi şaşıyorsunuz?" dedi» A'raf, 7/59-61.

وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ

«Ad milletine kardeşleri Hud'u gönderdik. Şöyle dedi: "Ey milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka tanrınız yoktur; yoksa sadece yalan uyduran kimseler olursunuz." "Ey milletim! Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana aittir. Akletmez misiniz?" "Ey milletim! Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tevbe edin ki size gökten bol bol yağmur göndersin, kuvvetinize kuvvet katsın; suçlular olarak yüz çevirmeyin." "Ey Hud! Sen bize bir belge getirmeden, senin sözünden ötürü tanrılarımızı terketmeyiz ve sana inanmayız» Hud, 11/50-53.

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ

«Semud milletine kardeşleri Salih'i gönderdik. "Ey milletim! Allah'a kulluk edin; O'ndan başka tanrınız yoktur; sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen O'dur. Öyleyse O'ndan mağfiret dileyin, sonra da O'na tevbe edin. Doğrusu Rabbin size yakın ve duaları kabul edendir" dedi "Ey Salih! Sen bundan önce, aramızda kendisinden iyilik beklenir bir kimseydin; şimdi babalarımızın taptıklarına bizi tapmaktan men mi ediyorsun? Doğrusu bizi çağırдыңın şeyden şüphe ve endişedeyiz" dediler "Ey milletim! Eğer Rabbinimden bir belgem olur ve bana rahmet eder de ben O'na başkaldırırsam, söyleyin, Allah'a karşı beni kim savunur? Bana zararımı artırmaktan başka birşey yapamazsınız" dedi "Ey milletim! Bu, size bir ayet olarak, Allah'ın devesidir. Bırakın onu, Allah'ın toprağında otlasın; ona fenalık etmeyin, yoksa siz hemen azaba uğrarsınız"» Hud, 11/61-64.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَقْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

«Medyen halkına da kardeşleri Şuayb'ı gönderdik, onlara şöyle dedi: "Ey milletim! Allah'a kulluk edin, O'ndan başka tanrınız yoktur. Rabbinizden size bir belge geldi. Ölçü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyasını eksik vermeyin, düzelttikten sonra yeryüzünde bozgunculuk etmeyin; inanıyorsanız bilin ki, bunlar sizin için hayırlıdır."» A'raf, 7/85.

قَالَ أَلَمْ آتَيْنَاكَ الْكِتَابَ الَّذِي فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ وَإِلَىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يُقَوْمِ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ يَقَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا عَلَىٰ الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلَا تَعْقِلُونَ وَيَقُولُونَ مَا نَحْنُ بِمُؤْمِنِينَ

«Milletinin büyüklük taslayan ileri gelenleri, "Ey Şuayb! Ya dinimize dönersiniz ya da, and olsun ki seni ve inananları seninle beraber kentimizden çıkarırız" dediler. Şuayb, onlara: "İstemezsek de mi? Allah bizi dininizden kurtardıktan sonra ona dönecek olursak, doğrusu Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimizin dilemesi bir yana, dininize dönmek bize yakışmaz. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a güvendik. Rabbimiz! Bizimle milletimiz arasında hak ile Sen hüküm ver, Sen hükmedenlerin en hayırlısısın" dedi» A'raf, 7/88.

Bu ayetlerde hem peygamberlerin (as) hem de onlarla muhatap olan kavimlerin birbirilerine niDa yası ile hitap ettikleri müşahede edilmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla bu hitaplarda, özel bir manada kullanılmadığı müddetçe, bir horlama veya takdir manası bulunmamaktadır.

C2. Hz. İbrahim kendi çocuklarına ve torunlarına nida “yâ”sı ile hitap eder:

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبَ بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

«İbrahim bunu oğullarına vasiyet etti. Yakub da: "Oğullarım! Allah dini size seçti, siz de ancak O'na teslim olmuş olarak can verin" dedi» BaKara, 2/132.

C3. Hz. İbrahim (as) ulûhiyet ve rubûbiyet konusunda tartıştığı kavmine de nida “yâ”sı ile hitap etmiştir:

فَلَمَّا رَأَى السَّمَاءَ بَازِغَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يُعْتَمِدُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ طَائِفَةٍ مِّنْ آلِ إِبْرَاهِيمَ أُولَٰئِكَ عَلَىٰ أَعْيُنِنَا إِنَّا مَعَهُ لَحَدِيثُونَ

«Güneşi doğarken görünce "işte bu benim Rabbim, bu daha büyük!" dedi; batınca, "Ey milletim! Doğrusu ben ortak koştuğunuzdan uzağım" dedi» En'am, 6/78.

C4. Hz. İbrahim'in kavmi de ona nida “yâ”sı ile hitap eder:

قَالُوا يَا أَبَتِ هَذَا الَّذِي يُبَاهِيْنَا يَا إِبْرَاهِيمَ

«İbrahim gelince, ona: "Ey İbrahim, bunu tanrılarımıza sen mi yaptın?" dediler» Enbiya, 21/62.

C5. Hz. İbrahim (as) de babasıyla diyalogunda nida “yâ”sı ile hitap eder:

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَبْغِيكَ وَلَا يُنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ وَلَا يَمْلِكُ الْهَرَمَ وَلَا يَمْلِكُ الْمَوْتَ قَالَ لِأَبِيهِ مَا عِبُدُوا آبَاءَهُمْ قَبْلَ ذَلِكَ وَلِيَ اللَّهُ الشَّرِيفِينَ إِذْ يُسَبِّحُ بِحَمْدِ اللَّهِ بُرُوجًا مُّشْرَبًا وَسُورًا يُنَادِي الْمَدِينَةَ يَا لَيْسَ بِي شَيْءٌ مِّنْ عِبَادِكُمْ يُعْبَدُ وَتَلَا آيَاتِ الْكُرْآنِ وَإِذْ يُرَادُكَ الْكَلْبُ بِالْحَمِيَّةِ إِذْ أَقْبَضَ عَيْنَيْهِ إِذْ يَبْكُ إِذْ يَمُرُّ بِالْجَنَّةِ فَإِن يَأْتِي مِنَ الْجَنَّةِ بُيُوتًا يُضْرَبُ بِسَبْعِ مَرْتَبٍ حَلِيمًا

«Babasına şöyle demişti: "Babacığım! İştmeyen, görmeyen ve sana bir faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?" "Babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Bana uy, seni doğru yola eristireyim." "Babacığım! Şeytana tapma, çünkü şeytan Rahman'a başkaldırmıştır" "Babacığım! Doğrusu sana Rahman katından bir azabın gelmesinden korkuyorum ki böylece şeytanın dostu olarak kalırsın." Babası: "Ey İbrahim! Sen benim tanrılarımın yüz çevirmek mi istiyorsun? Bundan vazgeçmezsen mutlaka seni taşlarım; uzun bir süre benden uzaklaş git." dedi» Maryam, 19/42-46.

C6. Hz. Yakub'un Çocukları hem Aziz'e hem de babalarına o da onlara nida “yâ”sı ile hitap ederler:

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَعْوِزْنَا لَنَا ذُنُوبُنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ

«Oğulları: "Ey Babamız! Suçlarımızın bağışlanmasını dile, bizler hiç şüphesiz suçluyuz" dediler» Yusuf: 12/97.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَضْعُوعَهُمْ وَجَدُوا بِضِغْتِهِمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَذِهِ بِضِغْتِنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزِدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلَ يَسِيرٍ قَالَ لَنْ أَرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِّنَ اللَّهِ لِنَأْتِنَنِي بِهِ إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٌ وَقَالَ يُوسُفُ لَا تَذْخُلُوا مِن بَابِ وَجْدٍ وَأَدْخُلُوا مِن بَابِ مَنْرَقَةٍ وَمَا أَغْنَىٰ عَنْكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ إِنَّ أَلْحَمَّ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ

«Yüklerini açınca karşılık olarak götürdükleri mallarının kendilerine iade edilmiş olduğunu gördüler. "Ey babamız! Daha ne isteriz; işte mallarımız da bize iade edilmiş; ailemize onunla yine yiyecek getirir, kardeşimizi de korur ve bir deve yükü de artırmış oluruz; esasen bu az bir şeydir" dediler Babaları: "Hepiniz helak olmadıkça onu bana geri getireceğinize dair Allah'a karşı sağlam bir söz vermezseniz, sizinle göndermeyeceğim" dedi. Söz verdiklerinde: "Sözümüze Allah vekildir" dedi Babaları: "Oğullarım! Tek bir kapıdan değil, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah katında size bir faydam olmaz, hüküm ancak Allah'ındır, O'na güvendim, güvenenler de O'na güvensinler" dedi» Yusuf, 12/65-67.

أَرْجِعُوا إِلَيَّ أَيْبُكُمْ فَقُولُوا يَا أَبَانَا إِنَّ أَبْنَاكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمَنَا وَمَا كُنَّا لِلْعَيْبِ حَافِظِينَ

«Yakup: "Sizi nefsiniz bir iş yapmaya sürükledi, artık bana güzelce sabır gerekir; belki Allah hepsini birden bana getirecektir, çünkü O bilendir, hâkimdir" dedi» Yusuf, 12/81.

وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ يَا أَبَتِ هَذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُم مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

«Ana babasını tahtın üzerine oturttu, hepsi onun önünde (Allah'a secde edip) eğildiler. O zaman Yusuf: "Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rüyanın çıkışıdır; Rabbim onu gerçekleştirdi. Şeytan, benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni

hapisten çıkararak, sizi çölden getiren Rabbim bana pek çok iyilikte bulundu. Doğrusu Rabbim dilediğine lütüfkardır, O şüphesiz bilendir, Hakim'dir" dedi» Yusuf, 12/100.

قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَبَا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

«Kardeşleri: "Ey Vezir! Onun yaşlanmış, kocamış bir babası vardır. Bizden birini onun yerine al. Doğrusu biz senin iyi davranışlarından olduğunu görüyoruz" dediler» Yusuf, 12/78.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسْنَا وَأَهْلْنَا الصُّرُورَ وَجِئْنَا بِبِضْعَةٍ مُرْجَلَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ

«Kardeşleri vezirin yanına vardıklarında: "Ey Vezir! Biz ve çoluk çocuğumuz darlığa uğradık; pek değersiz bir malla geldik; ölçeği bize tam yap ve sadaka ver; Allah sadaka verenleri şüphesiz mükâfatlandırır" dediler» Yusuf, 12/88.

Bu bağlamda kullanılan ifadelerde, ek bir ibare kullanılmadığı müddetçe, nida "yâsı"nın manasında bir değişiklik meydana gelmediği ve nötr bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır.

C7. Hz. Musa (as) hem kendi kavmine ve kardeşi Hârûn'a, hem Firavun'a ve Sâmirî'ye hem de Sihirbazlara nida "yâ"sı ile hitap etmiştir:

وَقَالَ مُوسَى يُفِرُّ عَوْنُ أَبِي رَسُولِي مِنَ رَبِّ الْعَالَمِينَ

«Musa, "Ey Firavun! Ben âlemlerin Rabbinin peygamberiyim» A'raf, 7/104.

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يُمُوسَى أَدِّعْ لَنَا رَبِّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِن كُنْتُمْ لِنَا لَتُؤْمِنُنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ بِكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ

«Azab başlarına çökünce, "Ey Musa! Rabbine, sana verdiği ahde göre bizim için yalvar. Bizden azabı kaldırırsan sana, and olsun ki, inanacağız ve İsrailoğullarını seninle beraber göndereceğiz" dediler» A'raf, 7/134.

قَالَ فَمَنْ رُبُّكُمْ يَا مُوسَى

«Firavun: "Musa! Rabbiniz kimdir?" dedi» Ta-ha, 20/49.

قَالَ أَجِئْتَنَا لِنُخْرِجَنَّكَ مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى

«And olsun ki Firavun'a bütün delillerimizi gösterdik de yalan sayıp kabulden çekindi ve: "Ey Musa! Sihirbazlığınla bizi yurdumuzdan çıkarmaya mı geldin? Şimdi biz de seninkinin benzeri bir sihri sana göstereceğiz. Bizimle senin aranda bir vakit tayinet ki sen de biz de düz bir yerde bulunalım da caymayalım" dedi» Ta-ha, 20/57.

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ أَدِّعْ لَنَا رَبِّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّا لَمُهْتَدُونَ فَلَمَّا كُنْتُمْ لَنَا لَتُؤْمِنُنَّ لَهُمُ الْعَذَابُ إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ

«"Ey Sihirbaz! Sana verdiği ahde göre Rabbine bizim için yalvar da doğru yola erişelim" dediler. Ama azabı üzerlerinden kaldırdığımızda hemen sözlerinden döndüler Firavun, milletine şöyle seslendi: "Ey milletim! Mısır hükümdarlığı ve memleketimde akan bu ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz?"» Zuhuruf: 43/49-51.

قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوْلَ مَنْ أَلْقَى

«"Ey Musa! Marifetini ya sen ortaya koy, ya da önce biz koyalım" dediler» Ta-ha, 20/65.

قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ

«Sihirbazlar: "Ey Musa! Marifetini ya sen ortaya koy veya biz koyalım" dediler» A'raf, 7/115.

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِبَعْثٍ وَإِنَّ رَبَّكُمْ لَ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْكَ عِزِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى قَالَ يُهْرُونَ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا أَلَّا تَتَّبِعَ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي قَالُوا بَلْ نَحْنُ بِمِلْحَمَةٍ وَلَا بِرَأْسِي إِبْنِي خَشْيَةَ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْفُقْ قَوْلِي قَالَ فَمَا خَطْبُكَ بِسْمِئِي

«And olsun ki, Harun da onlara önceden: "Ey milletim! Siz bu buzağı ile sınıyanıyorsunuz. Sizin gerçek Rabbiniz Rahman'dır. Bana uyun, emrime itaat edin" demişti "Musa bize dönene kadar buna sarılmaktan vazgeçmeyeceğiz" demişlerdi Musa gelince: "Harun! Onların sapıttığını görünce seni benim yolumdan gitmekten alıkoyan nedir? Benim emrime karşı mı geldin?" dedi Musa gelince: "Harun! Onların sapıttığını görünce seni benim yolumdan gitmekten alıkoyan nedir? Benim emrime karşı mı geldin?" dedi Harun: "Ey Annemoğlu! Saçımdan sakalımdan tutma; doğrusu İsrailoğulları arasına ayrılık koydun, sözüme bakmadın demenden korktum" dedi Musa: "Ey Samiri! Ya senin yaptığın nedir?" dedi» Ta-ha, 20/90-95.

C8. İsrailoğulları da Sihirbazlar da Hz. Musa'ya nida "yâ" sı ile hitap ederler:

وَإِذْ قُلْتُمْ يُمُوسَىٰ لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَجِدْ فَادْعَ لَنَا رَبِّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُثْمِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِيهَا وَبَصَلَهَا ۗ قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ ۖ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلِيلَةُ وَالْمَأْكَتَةُ وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

«"Ey Musa! Bir çeşit yemeğe dayanamayacağız, bizim için Rabbine yalvar, bize, yerin bitirdiği sebze, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğan yetiştirsin" demiştiniz de, "Hayırlı olanı daha düşük şeyle mi değiştirmek istiyorsunuz? Bir şehre inin, şüphesiz orada istediğiniz vardır" demişti. Onlara yoksulluk ve düşkünlük damgası vuruldu, Allah'ın gazabına uğradılar. Bu, Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmelerindendi; bu, karşı gelmeleri ve taşkınlık yapmalarındandı» Bakara, 2/61.

وَإِذْ قُلْتُمْ يُمُوسَىٰ لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَىٰ اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ

«"Ya Musa! Allah'ı apaçık görmedikçe sana inanmayacağız" demiştiniz de gözleriniz göre göre sizi yıldırım çarpmıştı» Bakara, 2/55.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يُقَوْمِ ادْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَءَاتَاكُمْ مَّا لَمْ يُوْت أَحَدًا ۚ مِنَ الْعَالَمِينَ يُقَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمَقْدَسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خُسِرِينَ ۚ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنْ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتَّىٰ يَخْرُجُوا مِنهَا فَإِن يَخْرُجُوا مِنهَا فَإِنَّا دَجُلُونَ ۚ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَابْتِغُوا فِيهَا مِمَّا سَأَلْتُمُوهُ وَعَلَىٰ مِنْكُمْ غِلْبَةٌ وَعَلَىٰ رَبِّكُمْ أَثَقُلَةٌ ۚ قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَّا دَامُوا فِيهَا فَادْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هُنَا مُعْجِدُونَ

«Musa, milletine: "Ey milletim! Allah'ın size olan nimetini anın: içinizden peygamberler çıkarmış ve sizi hükümdar yapmıştır, dünyalarda kimseye vermediğini size vermiştir" "Ey milletim! Allah'ın size yazdığı kutsal yere girin, ardınıza dönmeyin, yoksa kaybedenler olarak dönersiniz" demişti "Ey Musa! Orada zorba bir millet vardır, onlar oradan çıkmadıkça biz oraya girmeyeceğiz, eğer çıkarlarsa, biz de gireriz" demişlerdi Korkanlar arasında bulunan, Allah'ın nimete erdirdiği iki adam: "Üstlerine kapıdan yürüyün, oradan girerseniz şüphesiz galip gelirsiniz; eğer inanyorsanız Allah'a güvenin" demişlerdi "Ey Musa! Onlar orada oldukça biz asla oraya girmeyeceğiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın, doğrusu biz burada oturacağız" demişlerdi» Maide, 2/20-24.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يُقَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَادِكُمُ الْعِجَلَ فَوَيْبُؤُا إِلَىٰ بَارِيكُمْ فَاتَّقُوا أَنْفُسَكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِيكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۚ إِنَّهُ هُوَ الْتَّوَابُ الرَّحِيمِ

«Musa milletine "Ey milletim! Buzağıyı tanrı olarak benimsemekle kendinize yazık ettiniz. Yaratanınıza tevbe edin ve nefislerinizi öldürün, bu Yaratanınız katında sizin için hayırlı olur; O daima tevbeleri kabul ve merhamet eden olduğu için tevbeniz kabul eder" demişti» Bakara, 2/54.

وَجِزْرَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَاؤُا عَلَىٰ قَوْمٍ يَعْكُفُونَ ۚ عَلَىٰ أَصْنَافٍ لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَىٰ اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ ۚ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ

«İsrailoğullarının denizden geçmelerini sağladık. Puta gönülden tapan bir millete rastladılar. "Ey Musa! Onların tanrıları gibi bize de bir tanrı yap" dediler, Musa: " Doğrusu siz bilgisiz bir milletsiniz, bunlar yok olacaklar ve işledikleri boşa gidecektir" dedi» A'raf, 7/138.

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعَدَا حَسَنًا أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَجِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَاخْلُقْتُمْ مَوْعِدِي

«Musa, milletine kızgın ve üzgün olarak döndü. "Ey milletim! Rabbiniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Uzun bir zaman mı geçti, yoksa Rabbinizin gazabına mı uğramak istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?" dedi» Ta-ha, 20/86.

وَقَالَ مُوسَىٰ يُقَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ ءَامِنْتُمْ بِاللَّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا ۖ إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ

«Musa: "Ey milletim! Allah'a inanyorsanız ve teslim olmuştunuz O'na güvenin" dedi» Yunus, 10/84.

C9. Hz. Süleyman da, Belkıs da kendi özel meclisine, Firavun hem kendi özel meclisine hem de Hâmân'a nida "yâ" sı ile hitap eder:

قَالَ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِيهَا قَبْلَ أَنْ يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ

«Süleyman: "Ey cemaat! Bana teslim olmalarından önce, hanginiz o kraliçenin tahtını yanıma getirebilir?" dedi» Neml, 27/38.

وَوَرِثَ سُلَيْمَنُ دَاوُدَ ۖ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عَلِمْنَا مَنَظِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ ۚ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ

«Süleyman Davud'a varis oldu: "Ey insanlar! Bize kuşdili öğretildi ve bize her şeyden bolca verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur" dedi» Neml, 27/16.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِي إِلَيْكَ كَرِيمًا ۖ إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ۖ أَلَا تَعْلَمُونَ عَلَيَّ وَأُتُونِي مُسْلِمِينَ ۖ قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَتُنُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُون

«Sebe melikesi: "Ey ileri gelenler! Bana, Bismillahirrahmanirrahim diye başlayan ve 'sakın bana karşı başkaldırmayın ve teslim olarak gelin' diyen Süleyman'dan gönderilen önemli bir mektup bırakıldı" dedi Sebe melikesi: "Ey ileri gelenler! Bana,

Bismillahirrahmanirrahim diye başlayan ve 'sakın bana karşı başkaldırmayın ve teslim olarak gelin' diyen Süleyman'dan gönderilen önemli bir mektup bırakıldı" dedi Sebe melikesi: "Ey ileri gelenler! Bana, Bismillahirrahmanirrahim diye başlayan ve 'sakın bana karşı başkaldırmayın ve teslim olarak gelin' diyen Süleyman'dan gönderilen önemli bir mektup bırakıldı" dedi "Ey ileri gelenler! Vereceğim emir hakkında bana fikrinizi söyleyin; siz benim yanımda bulunmadıkça, bir iş hakkında kesin bir hüküm vermem" dedi» Neml, 27/29-32.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَهُنُّ عَلَى الطَّيْنِ فَأَجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أطَّلِعُ إِلَى إِلَهٍ مُوسَى وَإِنِّي لأظنُّهُ مِنَ الْكٰذِبِينَ

«Firavun: "Ey ileri gelenler! Sizin benden başka bir tanrınız olduğunu bilmiyorum. Ey Haman! Benim için, toprak üzerine bir ateş yak, tuğla hazırlayıp bana bir kule yap; çıkar belki Musa'nın tanrısını görürüm. Doğrusu onu yalancılardan sanıyorum" dedi» Kasas: 2/38.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَهُنُّ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ

«Firavun: "Ey Haman! Bana bir kule yap; belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Musa'nın Tanrısını görürüm. Doğrusu ben, onu yalancı sanıyorum" dedi. Firavun'a, kötü işi böylece güzel gösterildi ve doğru yoldan alıkondu. Firavun'un hilesi elbette boşa gidecekti» Mü'min, 40/36.

C10. Melekler, Hz. Meryem'e (as) nida "yâ" sı ile hitap ederler:

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ لِمَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفٰكَ لَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰكِ عَلَى نِسَاءِ الْعٰلَمِينَ لِمَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ذَلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اِيْهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ لِمَرْيَمُ اِنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ لَكَ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اَسْمٰهُ الْمَسِيْحِ عِيسٰى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيْهًا فِى الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُفْرَبِينَ

«Melekler şöyle demişti: "Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi. Dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu." "Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ, secde et, rüku edenlerle birlikte rüku et." Bu Sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken sen yanlarında değildin, çekişirlerken de orada bulunmadın Melekler demişti ki: "Ey Meryem! Allah sana, Kendinden bir sözü, adı Meryem oğlu İsa olan Mesihi, dünya ve ahirette şerefli ve Allah'a yakın kılınanlardan olarak müjdeler"» Al-i' İmran, 3/42-45.

C11. Hz. İsa (as), İsrailoğullarına nida "yâ" sı ile hitap eder:

وَآتٰل عَلَيْهِمْ نَبَا اٰدَمَ بِالْحَقِّ اِذْ قَرَّبَا قُرْبٰنًا فَتَقَبَّلَ مِنْ اٰدَمَ مِنْ اٰدَمَ وَكُلَا مِنْ رِزْقِ رَبِّكَ وَارْكَعَا لِرَبِّكَ خٰسِعًا

«Onlara, Âdem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat: İkisi birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kabul edilmeyen, "And olsun seni öldüreceğim" deyince, kardeşi: "Allah ancak sakınanların takdimesini kabul eder" demişti» Maide, 5/27.

C12. Havvâriiler, Hz. İsa'ya nida "yâ" sı ile hitap eder:

اِذْ قَالَ الْاَحْوَارِيُّونَ لِعِيسٰى ابْنِ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ اَنْ يُنْزِلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَٰوٰتِ قَالَ اِنَّمَا يَقْبَلُ اللَّهُ مِنْ الْمُؤْمِنِيْنَ

»Havariler, "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofraya indirebilir mi?" demişlerdi de, "İnanıyorsanız Allah'tan sakının" demişti» Maide, 5/112.

C13. Karıncaların öncüsü de emrindekilere nida "yâ" sı ile hitap eder:

حَتّٰى اِذَا اتَّوٰا عَلَى وَادٍ النَّعْمِ قَالَتِ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّعْمُ ادْخُلُوا مَسٰكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ

«Sonunda, karıncaların bulunduğu vadiye geldiklerinde bir dişi (kraliçe) karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman'ın ordusu farkına varmadan sizi ezmesin" dedi» Neml, 27/18.

D. KUR'AN'DA HZ. MUHAMMED'E (sas) YAPILAN HİTAPLAR VE HZ. MUHAMMED'İN (SAS) NİDA "YÂ" Sİ İLE HİTABI:

Dilin üslubu ve özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, her insanın içinde yetiştiği havzada kullanılan dil ile hitap ettiği gibi Hz. Muhammed (sas) de muhataplarına bu dilin üslubu ile seslenmiştir. Doğal olan da budur. Bu konuda Kur'ân'da geçen misaller şöyledir:

D1) Hz. Muhammed (sas) kendi kavmine nida "yâ" sı ile hitap eder:

قُلْ يٰٓقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ اِنِّي فَسَفَوْتُ تَعْلُمُونَ مَنْ تَكُوْنُ لَهُ عُقِبَةُ الدّٰرِ اِنَّهٗ لَا يَفْلِحُ الظّٰلِمُوْنَ

«De ki, "Ey milletim! Durumunuzun gerektirdiğini yapın, doğrusu ben de yapacağım. Sonucun kimin için hayırlı olacağını bileceksiniz. Zulmedenler şüphesiz kurtulamazlar."» En'am, 6/135.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَأَمَّا أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ آلَمِيَّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبَعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

«De ki: "Ey insanlar! Doğrusu ben, göklerin ve yerin hükümranı, O'ndan başka tanrı bulunmayan, dirilten ve öldüren Allah'ın, hepiniz için gönderdiği peygamberiyim. Allah'a ve okuyup yazması olmayan, haber getiren peygamberine -ki o da Allah'a ve sözlerine inanmıştır- inan; ona uyun ki doğru yolu bulasınız."» A'raf, 7/158.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللَّهَ الَّذِي يَتَوَقَّعُكُمْ وَأَمْرٌ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

«De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz bilin ki ben Allah'tan başka tapdıklarınıza tapmam. Ancak, sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. İnananlardan olmakla emrolundum."» Yunus, 7/104.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ

«De ki: "Ey insanlar! Rabbinizden size gerçek gelmiştir. Doğru yola giren ancak kendisi için girmiş ve sapıtan da kendi zararına olarak sapmıştır. Ben sizin üzerinize vekil değilim."» Yunus, 7/108.

لَمَجْنُونٍ إِنَّكَ أَلْذَكْرُ عَلَيْهِ نُزِّلَ الَّذِي يَأْتِيهَا وَقَالُوا

«Onlar: "Ey kendisine Kitap indirilen kimse! Sen mutlaka delisin. Doğruların isen melekleri bize getirsene" dediler» Hicr, 15/6.

Burada insanlar veya kavim kavramları öne çıkmakta ve Peygamber (sas) onlara ontolojik meseleler üzerinde hitaplar yönelterek onları istikbalin tehlikeleri karşısında uyarıya çalışmaktadır:

D2. Hz. Muhammed (sas) Ehl-i Kitap'a nida "yâ" sı ile hitap eder:

Resûlullah (sas) Ehl-i Kitap'a hitap ederken din, ahlak, hukuk ve bilgi verme konusunda dürüst olmaları gerektiği, insanları kandırmaya çalışmanın bu değerlerle uğraşmayı prensip olarak kabul etmiş kesimlerin hal ve hareketlerine uygun düşmeyeceği uyarısında bulunmaktadır. Hak dine gelenlerin yolunu kesmeye veya onları batıl inanç sistemleri ve asılsız dini değerler konusunda yoldan çıkarmaya çalışmanın kimseye bir faydasının olmayacağı gerçeğini hatırlatmakta ve hususlarda duyarlı, dürüst ve insani değerlere saygılı olmaya davet etmektedir:

يَا هَلْ أَكْتَبَ لِمَ تَحَاجُونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

«Ey Kitap ehli! İbrahim hakkında niçin tartışıyorsunuz? Tevrat da, İncil de şüphesiz ondan sonra indirilmiştir. Akletmiyor musunuz?» Al-i İmran, 3/65.

قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبَ لِمَ تَكْفُرُونَ يَا بَنِي اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ عَلَيَّ مَا تَعْمَلُونَ قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبَ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ مَنْ ءَامَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنْ تَطِيعُوا فَرِيضًا مِنَ الَّذِينَ آوَتُْوا إِلَيْكُمْ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كُفْرِينَ

«De ki: "Ey Kitap ehli! Allah yaptıklarınızı görüp dururken, niçin Allah'ın ayetlerini inkar ediyorsunuz?" De ki: "Ey Kitap ehli! Siz doğru olduğuna şahidken, niçin inananları Allah'ın yolunu eğri göstermeğe yeltenerek ondan çeviriyorsunuz? Allah işlediklerinizden gafil değildir" Ey İnananlar! Kitap verilenlerin bir takımına uyarısanız, inanmanızdan sonra sizi kafir olmağa çevirirler» Al-i İmran, 3/98-100.

يَا هَلْ أَكْتَبَ لَا تَعْلَمُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ قَدْ أَفْتَوْا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ إِلَهٌ وَجِدْ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا

«Ey Kitap ehli! Dininizde taşkınlık etmeyin. Allah hakkında ancak gerçeği söyleyin. Meryem oğlu İsa Mesih, Allah'ın peygamberi, Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur. Allah'a ve peygamberlerine inanın, "üçtür" demeyin, vazgeçin, bu hayrınızadır. Allah ancak bir tek Tanrı'dır, çocuğu olmaktan münezzehtir, göklerde olanlar da yerde olanlar da O'nundur. Vekil olarak Allah yeter» Nisa, 4/171.

قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبَ هَلْ تَتَّقُمُونَ مِنَّا إِلَّا أَنْ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلَ إِلَيْنَا وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ وَأَنْ أَكْتَرَكُمْ فَسُقُونَ

«De ki, "Ey kitap ehli! Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inanmamızdan ve çoğunuzun fasık olmasından ötürü mü bizden hoşlanmıyorsunuz?"» Maide, 5/59.

قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبَ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أَنْزَلَ إِلَيْكُمْ مِنَ رَبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

«"Ey Kitap ehli! Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirilene gereğince uygulamadıkça bir temeliniz olmaz" de. And olsun ki Rabbinden sana indirilen, Kuran, onlardan çoğunun azgınlık ve küfrünü artırır. Öyleyse kâfirler için tasalanma» Maide, 5/68.

قُلْ يَا هَلْ أَكْتَبَ لَا تَعْلَمُوا فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَأَضَلُّوا كَثِيرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ

«"Ey Kitap ehli! Haksız olarak dininizde taşkınlık etmeyin. Daha önce sapıtan, çoğunu saptıran ve doğru yoldan ayrılan bir milletin heveslerine uymayın" de» Maide, 5/68.

D3. Münafıklardan bir kesim de Yesriblilere nida "yâ"sı ile hitap ederler:

وَأَذَىٰ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا

«İçlerinden bir takımı: "Ey Medineliler! Tutunacak yeriniz yok, geri dönün" demişti. İçlerinden bir topluluk da Peygamberden: "Evlerimiz düşmana açıktır" diyerek izin istemişlerdi. Oysa evleri açık değildi sadece kaçmak istiyorlardı» Ahzab, 33/13.

D4. Hz. Muhammed (sas) kendi eşlerine nida "yâ"sı ile hitap eder:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكُمْ إِن كُنْتُنَّ تُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَرَبِّتُنَّهَا فَمَتَّعْتُكُمْ بِهَا سَرَاحًا جَمِيلًا

«Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: "Eğer dünya hayatını ve süslerini istiyorsanız gelin size bağışta bulunayım ve güzellikle salıvereyim."» Ahzab, 33/28.

D5. Hz. Muhammed (sas) Mekkelilerin içinden bir kesime "yâ"sı ile hitap eder:

قُلْ يَوْمَ آتَمَلُّوْا عَلَيَّ مَكَانِكُمْ إِنِّي عَمِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ

«De ki: "Ey milletim! Durumunuzun gerektirdiğini yapın; doğrusu ben de yapacağım. Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek bileceksiniz."» Zümer, 39/39

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ وَلَا أَنْتُمْ عُبُدُونَ مَا أَعْبُدُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَلِي دِين

«De ki: "Ey inkârcılar!" "Ben sizin tapıklarınıza tapmam." "Benim taptığıma da sizler tapmazsınız." "Ben de sizin taptığınıza tapacak değilim." "Benim taptığıma da sizler tapmıyorsunuz." "Sizin dininiz size, benim dinim banadır."» Kafirun, 109/1-6.

D6. Hz. Muhammed'e (sas) Medih Bağlamında nida "yâ"sı ile "Resûl" diye hitap edilmesi:

Burada çok özel bir hitap şeklinin özellikle seçildiği düşünülmektedir. Yani Yüce Allah Hz. Muhammed'e (sas) hitap ederken rahmet ve şefkatin kuşattığı bir atmosferde ona seslenmektedir. Sanki mutlak manada Resûl odur ve sanki Nebiy denince sadece onun adının akla gelmesi gerektiği noktasında zihinleri yönlendirmektedir. Bu tür ifadelerde muhabbet ve meveddet havası egemen olmaktadır. Denebilir ki, hiçbir peygambere bu tür nidalar veya hitaplarla seslenilmemiştir. İşte bu durum özellikle dikkate şayandır. Bazı kesimler, peygamberler arasında bir ayırma gitmenin sakıncalarından söz etseler de bu konulardaki uyarılar aşırılığa kaçmamak için gerekli ve yerinde olsa da bu çalışmada dikkat çektiğimiz hakikati perdelemeye çalışmak veya onu görmezden gelmek doğru olmayacaktır. Cenab-ı Allah Hz. Muhammed'e bambaşka bir üslup ve eşsiz bir nida ile hitap etmektedir ve bu hitabı Vahyin devam ettiği süreç boyunca fasılasız devam ettirmiştir. Bu fevkalade bir mazhariyettir. Kur'ân hitabı üzerinde kafa yoran ve bu konularda emek sarf eden birçok müellif bu hususiyete dikkat çekmiştir.⁸

İlahi hitabın özelliklerinden birini öne çıkarmak ve bunun üzerinde düşünmek diğer peygamberlerin ontolojik açıdan yüklendikleri görevler ve sorumluluklar ile İlahi Mesaja hizmetleri konusunda herhangi bir noksanlık veya kusurları olduğuna dair en ufak bir şüphe duymayı gerektirmez. Her resul ve her nebiy Allah tarafından kendilerine tevdi edilen görevleri azami ölçüde ifa etmeye özen göstermiştir. Bundan dolayı da Cenab-ı Allah onları vazifelerinde muvaffak kılmıştır. Bu açıdan tüm resuller ve nebiler anneleri aynı babaları bir kardeşler gibidir.⁹ Onların her biri, bir duvardaki tuğlalar gibidir. Onların tamamı tarih boyunca sürüp gelen bir kervanın mensubu kesintiye uğramadan mütemadiyen devam eden bir kafilenin farklı mensubudur. Hedefleri, amaçları, metotları ve üslupları özdeşir.¹⁰ Farklılık özde değil, cemiyetin o günkü hayat tarzında ve yaşama biçimindedir. Bu da onların aynı dine, aynı amaç ve gayeler için çalışmış olmalarına engel değildir.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزَنْكَ الَّذِينَ يُسْرِغُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُوا ءَامَنَّا بِأَقْوَابِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هَادُوا سَمَّعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّعُونَ لِقَوْمٍ آخِرِينَ لَمْ يَأْتُواكَ بِبُحْرَانٍ
الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعٍ يَقُولُونَ إِن أَوْتِينَاهُ هَذَا فَخَدُّوهٗ وَإِن لَّمْ نُؤْتُوهُ فَاحْذَرُوهُ وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنْ اللَّهِ شَيْئًا أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَطَهِّرْ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي
الدُّنْيَا جَزَاءٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

«Kalbleri inanmamışken, ağızlarıyla, "İnadık" diyenler, yahudilerden yalana kulak verenler ve başka bir topluluk hesabına casusluk edenlerden inkâra koşanlar seni üzmesin. Sözleri asıl yerlerinden değiştirirler de, "Böyle bir fetva size verilirse alın, verilmezse kaçının" derler. Allah'ın fitneye düşmesini dilediği kimse için Allah'a karşı senin elinden bir şey gelmez. İşte onlar

⁸ Zerkeşî, *el-Burhân*, 2/229.

⁹ "الأَنْبِيَاءُ أَوْلَادُ عِلَاتٍ": أمهاتهم شتى ودينهم واحد / ایمانهم واحد وشرائعهم مختلفة. Bkz. Buhari, 3442; Muslim, 2365; Kadi İyad, *Şerhu Sahihi Muslim (İkmâlû'l-Mu'lim bi-Fevâidi Muslim)*, Mısır, 1419/1998, 7/337-338. Enverşah, *Feydu'l-Bârî*, Beyrut, 1426/2005, 4/400; el-Hamîdî, *el-Cem'û Beyne's-Sahihayn*, Beyrut 1423/2002, 3/73.

¹⁰ «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ» Bkz. Zerkeşî, *el-Leâliu'l-Mensûre*, Beyrut 1406/1986, s. 98; el-Munâvî, *Feydu'l-Kadîr*, Mısır 1356, 2/572.

Allah'ın, kalblerini arıtmak istemediği kimselerdir. Dünyada rezillik onlarıdır. Onlara ahirette de büyük azab vardır» Maide, 5/41.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

«Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kafirlere yol göstermez» Maide, 5/67.

مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَقْلِحُونَ

«Peygamberin görevi sadece tebliğ etmektir. Allah, sizin açıkladıklarınızı da gizlediklerinizi de bilir De ki: "Helal ile haram, haram şeylerin çokluğundan hoşlansan bile, eşit değildir". Ey akıl sahipleri, Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz» Maide, 5/99-100.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

«Ey Peygamberler! Temiz şeylerden yiyin, yararlı iş işleyin; doğrusu Ben, yaptığınızı bilirim» Mü'minun, 23/51.

وَقَالَ الرَّسُولُ يُرَبِّ إِنِّي قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا

«Peygamber: "Ey Rabbim! Doğrusu milletim bu Kuran'ı terk etmişti" der» Furkan, 25/30.

D6. Hz. Muhammed'e (sas) Medih Bağlamında nida "yâ" sı ile "Nebiy" diye hitap edilmesi:

Yüce Allah Kur'an'da pek çok defa "Muhammed" isim/sıfatı yerine "nebiy" kavramını kullanarak seslenmiştir. Bu nida türünde münâdâ marife olduğundan başında mahallen mansup zamme üzere mebni olan "ay" manada-i nekire-i maksûdesi yer almış ve ardından da bir hâ-i tenbih getirilmiştir.¹¹ Nebiy kelimesi "eyyu"den bedel veya onun atf-ı beyanıdır ve irap yönünden ona tabidir. Bunlar dilin üslubu gereği kullanılan kelimeler/zamirlerdir. Zerkeşi, şahsi işler konusuna değinilirken "nebiy" diye hitap edilmiş, risaleti ilgilendiren konularda ise "resul" şeklinde hitap edildiğini ifade etmiştir.¹² Yapılan araştırma bunun müsellemler olduğunu göstermiştir. Ayetler incelendiğinde meselenin öyle olmadığı müşahede edilmiştir. Bu şekilde gelmiş bulunan nidalarda ümmeti ve milleti ilgilendiren ahkâmın kahir ekseriyeti meydana getirdiği ve nadiren şahsi meselelerde bu nida türünün kullanıldığı görülmüştür. Bu ayetlerin tamamı şöylece sıralanabilir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرَضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَبَرُوا بِعَلْبِؤِا مَائِتِينَ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ

«Allah'ın yardımı sana ve sana uyan müminlere yeter Müminleri savaş için coştur. Sizin sabırlı yirmi kişiniz onlardan ikiyüz kişiyi yener. Sizin yüz kişiniz, inkar edenlerden bin kişiyi yener; çünkü onlar anlayışsız bir güruttur. Şimdi Allah yükünüzü hafifletti, zira içinizde zaaf bulunduğunu biliyordu. Sizin sabırlı yüz kişiniz onlardan ikiyüz kişiyi yener; sizin bin kişiniz, Allah'ın izniyle, ikibin kişiyi yener. Allah sabredenlerle beraberdir» Enfa, 8/64-65.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فِي آيَاتِكُمْ مِنَ الْأَسْرَى إِنْ يَعْلَمُ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُجِدُّ مِنْكُمْ وَيَعْفُو عَنْكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

«Elinizde bulunan esirlere, "Allah kalblerinizde bir iyilik bulursa, size sizden alınanın daha hayırlısını verir, sizi bağışlar, Allah bağışlayandır, merhamet edendir" de» Enfal, 8/70.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفْرَانَ وَالْمُنَافِقِينَ وَأَغْلَطْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

«Ey Peygamber! İnkârcılarla, ikiyüzlülerle savaş; onlara karşı sert davran. Varacakları yer cehennemdir, ne kötü dönüştür» Tevbe, 9/73.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ أَنْتَ اللَّهُ وَلَا تَطْعُ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنْ اللَّهُ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا وَأَتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا

«Ey peygamber! Allah'tan sakın, inkarcılara ve iki yüzlülere uyma, Allah şüphesiz bilendir, hakim'dir Sana Rabbinden vahyolunana uy; şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan haberdardır Allah'a güven, Allah, vekil olarak yeter» Ahzab, 33/1-3.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُسْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِهِنَّ بِه�

«Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, başkasının çocuğunu sahiplenerek kocasına isnadda bulunmamak ve uygun olanı işlemekte sana karşı gelmemek şartıyla sana beyat etmek üzere geldikleri zaman, onları kabul et; onlara Allah'tan bağışlanma dile; doğrusu Allah, bağışlayandır, acıyandır» Mümtehhine, 60/12.

¹¹ Mahmûd Sâfi, *el-Cedvel fi İ'râbi'l-Kur'ân- 'l-Kerîm*, 4. Baskı, Dımaşk/Beyrut 1418, 10/258, 392, 21/125, 29/131.

¹² Zerkeşi, *el-Burhan*, 2/229.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُبِيرًا وَبَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بَأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذُنَهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا

»Biz seni şahit, müjdecî, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'na çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir Biz seni şahit, müjdecî, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'na çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir İnananlara, Rablerinden büyük bir lütuf olduğunu müjdele İnkarcılara, ikiyüzlülere itaat etme; eziyetlerine aldırma; Allah'a güven, güvenilecek olarak Allah yeter» Ahzab, 33/45-48.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَعْلَمْنَا لَكَ أَرْوَاحَ اللَّاتِي تَاتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَرْوَاحِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا (50/33)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَعْلَمْنَا لَكَ أَرْوَاحَ اللَّاتِي تَاتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالَكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَرْوَاحِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

«Mehirlerini verdiği eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve Peygamber nikâhlanmayı dilediği takdirde müminlerden ayrı, sırf sana mahsus olmak üzere kendisinin mehirini Peygambere hibe eden mümin kadını almanı helal kılmışızdır. Bir zorluğa uğramaman için; müminlerin eşleri ve cariyeleri hakkında onların üzerine neyi farz kılmış olduğumuzu bildirmiştik. Allah bağışlayandır, merhamet edendir» [Al-Ahzab: 50]

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لَأَرْوَاحُ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلِيبِهَا ذَلِكَ أَذْنَى أَنْ يَعْرِفَنَّ فَلَا يُؤْذِنَنَّ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

«Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına, dışarı çıkarken üstlerine örtü almalarını söyle; bu, onların hür ve namuslu bilinmelerini ve bundan dolayı incitilmemelerini daha iyi sağlar. Allah bağışlar ve merhamet eder» Ahzab: 33/59.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِحَدِيثِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَحِشَةٍ مُبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعْنُ اللَّهِ بَئِذٍ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

«Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onları, iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti sayın; Rabbiniz olan Allah'tan sakının; onları, apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana evlerinden çıkarmayın, onlar da çıkmassınlar. Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki, Allah bunun ardından bir hal meydana getirir» Talak, 65/1.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبَتَّغِي مَرْصَاتِ أَرْوَاحِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحْلَةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ وَإِذْ أَسْرَأَ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَرْوَاحِهِ خَدِيمًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأُظْهِرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَفَتْ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِي الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَلَّى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَكَةَ بَعْدَ ذَلِكَ تَطَهَّرَ عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَنَّ أَنْ يُبَدِّلَهُ أَرْوَاحًا خَيْرًا مِنْكُمْ مَلَكًا مُؤْمِنًا قَبْلُ تَبَتَّ عِدَّتُكَ سَلْطَنٌ تَابِتٌ وَآتَكَارًا

«Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun? Allah bağışlayandır, acıyandır Allah şüphesiz size, yeminlerinizi keffaretle geri almanızı meşru kılmıştır. Allah sizin dostunuzdur. O, bilendir, Hâkim'dir Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. O, bunu Peygamberin diğer bir eşine haber verince, Allah da Peygambere durumu bildirmiş, o da bir kısmını yüzüne vurmuş bir kısmını yüzüne vurmaktan geri durmuştu. Eşine, gizlice söylediği şeyibaşkasına nakletmiş olduğunu bildirince, eşi: "Bunu sana kim haber verdi?" demiş, o da: "Bana, herşeyi bilen ve herşeyden haberdar olan Allah haber verdi" demişti Ey Peygamber'in eşleri! Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, kaymış olan kalplerinizin düzelmiş olur. Eğer eşinizin aleyhinde yardımlaşarak bir şey yapmağa kalkarsanız, bilin ki Allah onun dostu, bundan başka Cebrail, iyi müminler ve melekler de yardımcıdır Ey Peygamber'in eşleri! Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona; sizden daha iyi olan, kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir» Tahrim: 66/1-5]

D7. Hz. Muhammed'e (sas) Medih Bağlamında nida “yâ”sı ile “Müzzemmil” ve “Müddessir” diye hitap edilmesi:

“Müzzemmil” ve “müddessir” kavramları ve ona yöneltilmiş bulunan hitaplarda peygamberlik nosyonu ve ona dayalı meseleler ele alınmıştır. İlk etapta söz konusu edilen tasvirler kişisel nitelik arz etse de ardından bu tür edimlerin neden istendiği izah edilirken onun yüklendiği ağır yükün ancak bu türden bir hazırlık ile taşınabileceğine vurgu yapılmıştır. Yani sıra risalet misyonu ile ortaya çıktığında karşılaşacağı zorluklar, sıkıntılar ve saldırılarla baş etmesinin ancak bu sayede mümkün olacağı dile getirilmiştir. Bu ayetlerin risaletin ilk aşamalarında geldikleri hususunda ulemanın ittifakı mevcuttur. İlk yıllarda ve başta gelen mesajlarda bu tür bir muhtevanın yer alması dikkate şayandır. Yani ilk adımlarda tevhit ve vahdet vurgulanmış, yolların, değerlerin, hukukların, kitlelerin, sosyal dayanışmaların yol ayırımında olduğu ince, derin ve kesin bir üslupla dile getirilmiştir.¹³ Söz konusu kavramlar ve içinde yer aldıkları Kur'ânî atmosfer şöyle tasvir edilmiştir:

¹³ Bkz. Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'ân*, Kâfirün suresi tefsiri.

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ

«Ey örtüye bürünen! Kalk da uyar» Müddessir, 74/1-2.

يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ قُمْ أَلَيْسَ إِلَّا قَلِيلًا

«Ey örtünüp bürünen! Gecenin yarısında...» Müzzemmil, 73/1-2.

SONUÇ

Kur'an'da yer alan hitap şekilleri İslami ilimlerin yerli yerine oturmaya başladı üçüncü asırdan itibaren dikkat çekmiş ve bu konuda çaplı derin incelemeler yapan eserler yazılmıştır. Kur'an'ın edebi üslubu, lafızlarının farklı manalarda kullanılması, müteşabihleri, mecazları, çeşitli manalar taşıyan kavramları ve icaz vecihleri gün geçtikçe daha net anlaşılmalı ve kıymetli eserlerle ortaya konmuştur.¹⁴ Bunların hepsinden elde edilen hasılaya göre Hz. Muhammed'e adıyla hitap edilmemesi gerçek manada ona mahsus bir özelliktir. Yüce Allah bununla ona tazim edilmesi gerektiğine, kimseye vermediği bir özelliği ona vermesiyle onu şereflendirdiğine, bu sayede onu diğer resullerinden ve nebilerinden ayrı tuttuğuna işaret etmiş ve müminlerin ona karşı adabını takınarak adıyla hitap etmemeleri gerektiğini bildirmiştir.

Peygamberler ontolojik görev açısından bir tarağın dişleri gibi kabul edilse, ilahi vazifeyi en mükemmel derecede yerine getirme gayretleri konusunda birbirlerine yakın emekler/çabalar sarf etmiş olsalar da ilahi lütuf ve ihsan açısından farklı olabilirler. Hatta bu konuda dereceleri de birbirinden üstün olabilir. Bu husus Kur'an'ın da teslim ettiği bir meseledir:

«İşte bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Onlardan Allah'ın kendilerine hitabettiği, derecelerle yükselttikleri vardır. Meryem oğlu İsa'ya belgeler verdik, onu Ruhul Kudüs'le destekledik. Allah dileseydi, belgeler kendilerine geldikten sonra, peygamberlerin ardından birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat ayrılığa düştüler, kimi inandı, kimi inkar etti. Allah dileseydi birbirlerini öldürmezlerdi, lakin Allah istediğini yapar» Bakara, 2/253.

Buna göre bir resulün diğerlerinden farklı veya üstün olması garip düşmez. Birisinin Allah Teâla ile konuşması, bir diğerinin Rûhu'l-Kudus ile desteklenmiş olması, birine Hz. Musa ve Hz. İsa gibi, birçok mucizenin bir arada verilmesi, bir başkasına, Hz. Davud gibi, dağların, kuşların onun zikrine eşlik etmesi, bir diğerine, Hz. Süleyman gibi, kuşdilinini öğretilmiş olması, ordusuna ve emrindekilere görülmemiş olağanüstü imtiyazlar verilmesi nedeniyle yerlere, semalara ve denizlere hâkim kılınmış olması diğer resuller için herhangi bir noksanlığa yol açmaz. Bu zaviyeden bakılarak Hz. Muhammed'e (sas) bahşedilmiş bu özel hitabın teslim edilmesi ve onun bu şekilde farklı bir mazhariyete kavuşturulduğunun söylenmesi makul sayılabilir. Bu tür farklılıklar peygamberleri yarıştırmak ve kendilerine gönderilmiş peygamberi diğerlerinden daha imtiyazlı görmeye de yol açmaz. Yani her şey yerli yerine konduğunda mesele olmaz.

KAYNAKÇA

Kur'an-ı Kerim.

el-Hamîdî, *el-Cem'u Beyne's-Sahihayn*, Beyrut 1423/2002.

el-Munâvî, *Feydu'l-Kadîr*, Mısır 1356.

en-Nedîm, *el-Fihrist*, 2. Baskı, Çıra Yayınları, 2020.

Enverşah, *Feydu'l-Bârî*, Beyrut, 1426/2005.

er-Râğîb el-İsfehânî, *Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdülbaki Güneş-Mehmet Yolcu, 5. Baskı, Yarı Yayınları, İstanbul 2019.

Kadi İyad, *Şerhu Sahihi Muslim (İkmâlu'l-Mu'lim bi-Fevâidi Muslim)*, Mısır, 1419/1998.

M. Fuad Abdülbaki, *el-Mu'cemu'l-Müfehres*, İslam Kitabevi, İstanbul 1988.

Mahmûd Sâfî, *el-Cedvel fi İ'râbi'l-Kur'ân- 'l-Kerîm*, 4. Baskı, Dimaşk/Beyrut 1418.

Seyyid Kutub, *Fi Zilali'l-Kur'ân*, trc. Salih Uçan & Mehmet Yolcu, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1992.

Suyûtî, *el-İtkân fi Ulumi'l-Kur'an*, Mısır 1394/1974.

Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdillah, *el-Leâliu'l-Mensûre*, Beyrut 1406/1986.

-----, *el-Burhan fi 'Ulumi'l-Kur'an*, nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, Beyrut trz.

¹⁴ Bu konularda ilk üç asrın bir kültür atlası niteliği taşıyan el-Fihrist çok kıymetli, derli toplu ve geniş bilgiler vermektedir. Bkz. en-Nedîm, *el-Fihrist*, 2. Baskı, Çıra Yayınları, 2020, s. 130-140.